Слободан Н. Реметић[1]
Филозофски факултет Универзитета у Нишу
Академија наука и умјетности
Републике Српске
Институт за српски језик САНУ

УДК 050 СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
https://doi.org/10.46630/ish.12.2026.40

СТО ДВАДЕСЕТ ГОДИНА СРПСКОГ ДИЈАЛЕКТОЛОШКОГ ЗБОРНИКА – ПРАВА ВРЕДНОСТ НЕ ЗАСТАРЕВА –

У раду је дат преглед развоја *Српског дијалектолошког зборника*, најстаријег лингвистичког гласила, које нема пандана у читавом словенском свету. То је научни часопис који се непрекидно објављује читавих 120 година, од 1905. године до данас. Дат је осврт на промене имена издавача, на досадашње уреднике и на рад секретара. Такође, указано је на досадашња обележавања годишњица, као и на две библиографије овог часописа, којима је обухваћен управо овај период од 1905. до 2025. године.

Кључне речи: *Српски дијалектолошки зборник*, 120 година српске дијалектологије.

Пре десет година (17. новембра 2015) на Трибини Библиотеке САНУ обележено је сто десет година Српског дијалектолошког зборника, када је изнето све битно у вези са стодесетогодишњим трајањем најстаријег лингвистичког гласила Српске краљевске академије, заснованог 1905. године магистралном монографијом Александра Белића *Дијалекти источне и јужне Србије.* Обележавање великог јубилеја Зборника репризирано је у Огранку САНУ у Нишу. Речи том приликом изговорене објављене су у едицији Трибина Библиотеке САНУ, Година IV, број 4, 2016, стр. 245–259. Године 2015. из руку Бранкице Марковић добијена је библиографија Зборника за период 1905–2015, а у штампи је и рад истог аутора *Српски дијалектолошки зборник између своја два јубилеја (1905–2015–2025) – синтетички и библиографски прилог*. Изнето налаже да се овом приликом подсети на углавном познате чињенице из домена концепције, издаваштва, остварених резултата и уређивања часописа, с посебним освртом на учинак у последњих десет година (2015–2024).

Покретање гласила до данас без пандана у словенском свету на најбољи начин сведочи о свести покретача, водеће српске научне институције о језику, да народни говори, непресушна ризница података, доносе важне, неретко најпоузданије сведоке националног и језичког идентитета и континуитета сваког народа па и српског.

У часопису, у коме су првим годиштем постављени изузетно високи критеријуми објављивани су најважнији резултати испитивања српског дијалекатског комплекса. Окосницу издавачког опуса Српског дијалектолошког зборника чине монографски описи локалних говора и(ли) појединих говорних типова. На страницама часописа, нарочито последњих деценија, објављени су и вредни доприноси дијалекатској лексикографији, вредни, по правилу и обимни дијалекатски речници, односно збирке речи из народа. У том послу часно место припада агилним појединцима ентузијастима без језичке, лексикографске спреме, решених да од заборава сачувају завичајно језичко благо. У томе, као и у много чему другом, предњачи овај регион. Случај је хтео да се у Нишу за објављивање у Српском дијалектолошком зборнику припреми и *Рјечник дубровачког говора,* чијим је штампањем сачуван образ не само струке и избегнуто једно озбиљно огрешење.

Опште друштвене и кадровске прилике стоје иза неравномерности у динамици публиковања Зборника, који је дуго излазио у великим размацима. До Другог светског рата објављено је десет књига, а 1958. тринаеста, последња са Белићевим потписом. Првих десет књига су без главног уредника, а од XI (1950) до XX (1974) књиге главни уредник је управник, односно директор Института за српск(охрватск)и језик: до 1960. академик Александар Белић, а од XIX (1972) до XX (1974) књиге академик Михаило Стевановић. Са академиком Павлом Ивићем у тој функцији од XXI књиге (1976) почиње ера Уређивачког одбора, а часопис добија и до данас одржава статус редовног годишњака. Главни уредник од XLIX (2002) до LVI (2010) књиге је академик Александар Младеновић, а од 2010. године академик АНУРС-а Слободан Реметић.

На првих десет књига стоји да је издавач Академија, а од једанаесте – и Институт за српски језик, на тринаестој (1958) Српска академија наука и Институт за српскохрватски језик. Зборник је од XIV (1964) до XXVI (1980) књ. издање Института за српскохрватски језик, а од XXVII (1981) књиге Српска академија наука и уметности и њен Институт за српскохрватски (од 1993. [књ. XXXIX] српски језик САНУ).

Период 2015–2024. налаже две пријатне опсервације. Иза десетогодишњег опуса који надмашује учинак првих 70 година часописа стоји школски пример резултата добре уређивачке политике, окупљања најбољих кадрова у уређивачки одбор једног гласила. Пред вашим очима је подсећање на аксиом народнога генија: „Све што радиш, себи радиш”. Четрдесет година проведених на нултом табаку угледног часописа подразумева и преношење искуства у раду на млађе, а у овој сали има млађих уредника и будућих уредника научних гласила. Рекосмо да од XXI књиге (1976), са академиком Павлом Ивићем у функцији главног уредника почиње ера Уређивачког одбора Српског дијалектолошког зборника. Закључно са XXXV књигом то је трочлано уређивачко тело, у XXXV књизи, на Ивићев предлог, проширено увођењем у његов састав Драга Ћупића и Слободана Реметића, који је одговоран за све

предлоге нових чланова Уређивачког одбора часописа од XLIII књиге (1997) до данас. Опраштајући се 31. маја 2025. г. у Нишу од великог пријатеља, од Недељка Богдановића, научне институције, истичући да је професор Ивић веома ценио Недељков рад, изговорио сам и следеће речи: „А требало је видети одушевљење великога научника када му је ученик предложио да Уређивачком одбору Српског дијалектолошког зборника „дамо крила", да укључимо Недељка Богдановића и Драгољуба Петровића. Као будући уредник часописа не сећам се да сам икад игде изашао са паметнијим и кориснијим предлогом. Испоставило се оно народно: „Шта год радиш, себи радиш". Лако је уређивати часопис уз такве узданице". О томе најбоље сведочи учинак двојице великих дијалектолога у последњих десет рекордних лета нашег часописа, у опусу пред вашим очима. Ево доказа да се у сваком послу исплати ангажовање најбољих, и бољих од себе, као што је овде случај. У пословима ове врсте посебно је значајна улога секретара уређивачког одбора. Стицајем околности тај посао сам обављао деветнаест година, од чега петнаест као члан академије наука, десет година обједињавао уредничке и секретарске обавезе. И – погрешио! Да је агилна и акрибична колегиница Марина Јуришић пре петнаест година именована за секретара Уређивачког одбора часописа, уреднику би живот био знатно лагоднији, а на овоме столу би данас вероватно стајао још који том Зборника. Ово мало уздарје српских дијалектолога великом учитељу поводом стогодишњице његовог рођења било би богатије.

Друга пријатна опсервација тиче се ублажавања неуједначености у степену испитаности српског језичког комплекса. У том погледу најслабије су дуго били заступљени српски говори са подручја двеју бивших република заједничке нам државе, где српски говорни идиоми, нарочито у Хрватској, нису имали статус приоритета. Библиографија часописа припремљена за прво јубиларно годиште (2015) показује да је, примера ради, однос прилога са описима говора на тлу БиХ и Хрватске и Србије са покрајинама 1:5. Период 2015–2024. доноси озбиљно ублажавање ове непријатне диспропорције. Према 19 радова о приликама у призренско-тимочкој, традиционално у струци најзаступљенијој, најбоље обрађеној области, 12 прилога је везано за подручје двеју бивших југословенских република. Иза наведеног пријатног помака стоји и учинак Студијске групе за српски језик и књижевност Филозофског/Филолошког факултета у Бањој Луци.

Пуне истине ради наглашавам да иза оваквог десетогодишњег учинка стоји савршена сарадња Уређивачког одбора са издавачима, пре свега са изврсним издавачем часописа, као и умешност господина Давора Палчића, виртуоза на компјутерској припреми захтевних дијалектолошких текстова за штампу.

Сто двадесет година часописа сасвим је довољно за посебан резиме, поглед из угла некога што равно четрдесет година борави на његовом нултом табаку. Српски дијалектолошки зборник, по природи ствари, дели судбину народа за изучавање чијег језика доноси најбоље штиво. Заживео

у краљевини, наставио, како би народ рекао, „у титовини", живи и у „овој демократији што нас снађе", како на пијаци рече онај домаћин са шајкачом на глави. Доживео је и преживео два балканска, два светска и ове недавне грађанске ратове. Његови издавачи су мењали име: Српска краљевска академија, затим Српска академија наука, па Српска академија наука и уметности. Институт за српски језик прераста у Институт за српскохрватски језик, да би се вратио старом називу, а на крају – Институт за српски језик САНУ. Објављиван је званично на српском, српскохрватском, па опет српском језику, све по више правописа. Нулти табак Зборника јавља се у седам ликова. Све се мењало осим суштине. Сто двадесет година се објављују озбиљне студије и монографије о српским говорима, по правилу рађене у духу добро познате и у свету признате белићевске и ивићевске дијалектолошке школе. Чврсто утемељен научни приступ и методологија у важној научној дисциплини издржали су проверу времена, Српски дијалектолошки зборник је задржао статус гласила без пандана у словенском свету, чиме се наука о српском језику може поносити.

Опус пред вашим очима подсећа на божићну цицвару над којом се огледају сви укућани. Пред вама је, дакле, и својеврсно огледало српске дијалектологије. Од девет катедара на српском језичком простору у гро плану се виде нишка, крагујевачка, новосадска и бањалучка, којима се једним мањим прилогом придружује и новопазарска.

Чему вакат, томе и вријеме, вели народ. Време је да и ја своје скромно обраћање угледном аудиторијуму приводим крају, све у нади да ће на обележавању сто тридесет година Зборника десетогодишњи учинак бити обимнији од овога. Имамо добру стартну позицију. Заснована је нова едиција: Библиотека Српског дијалектолошког зборника. У оквиру првог годишта Библиотеке и редовне књиге Зборника за штампу се припрема око пет хиљада страна текста. До следећег јубилеја нашег часописа да сте ми сви живи и здрави и да вас прати свака људска срећа. Хвала вам на стрпљењу да ме саслушате. Живели!

У Нишу, 17. октобра 2025. године

Литература

Белић, 1905: А. Белић, Дијалекти источне и јужне Србије. *Српски дијалектолошки зборник* I, I–CXII + 1–715.

Реметић, 2016: С. Реметић: О уређивању Српског дијалектолошког зборника, 110 година Српског дијалектолошког зборника. *Трибина Библиотеке САНУ* 4/4, 254–259.

Марковић, 2025: Б. Марковић, Српски дијалектолошки зборник између своја два јубилеја (1905–2015–2025) – синтетички и библиографски прилог. *Српски дијалектолошки зборник LXXII,* Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 467–499.

Српски дијалектолошки зборник, *I–LXXII,* Београд: Српска краљевска академија/Српска академија наука/Српска академија наука и уметности; Институт за српски језик/Институт за српскохрватски језик/Институт за српски језик САНУ. 1905–2025.

Slobodan N. Remetić

ONE HUNDRED AND TWENTY YEARS OF THE *SRPSKI DIJALEKTOLOŠKI ZBORNIK* – TRUE VALUE DOES NOT BECOME OBSOLETE –

Summary

This paper presents an overview of the development of the *Srpski dijalektološki zbornik* (*Serbian Dialectological Bulletin*), the oldest linguistic journal of its kind, with no counterpart in the entire Slavic world. It is a scholarly journal that has been published continuously for 120 years, from 1905 to the present day. The paper reviews changes in the publisher's name, the editors who have served over the years, and the work of the secretaries. It also highlights past anniversary commemorations and two bibliographies of the journal that cover the period from 1905 to 2025.

Keywords: Srpski dijalektološki zbornik (*Serbian Dialectological Bulletin*), 120 years of Serbian dialectology.